

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського

ПАСКАЛЕНКО Віталій Володимирович

УДК 37(091)(477.73) «18-19»

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ТА ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ В. В. РЮМІНА
В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Миколаїв – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному університеті імені В.О.Сухомлинського.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор
ЯКИМЕНКО Світлана Іванівна,
Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського,
завідувач кафедри початкової освіти

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
МАЙБОРОДА Василь Каленикович,
Інститут вищої освіти НАПН України,
радник директора

кандидат педагогічних наук, доцент
ТКАЧУК Лариса Василівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
доцент кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту

Захист дисертації відбудеться «27» грудня 2016 року о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.134.02 Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського за адресою: 54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського за адресою: 54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24.

Автореферат розісланий «25» листопада 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С.Трифорова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена концептуальними положеннями державних документів (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року), які наголошують на тому, що розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження і творче використання досвіду українських педагогів і культурно-освітніх діячів кінця XIX – першої половини XX століття, які збагатили вітчизняну педагогічну думку гуманістичними та реформаторськими ідеями. Серед відомих діячів кінця XIX – початку XX століття вирізняється педагогічна спадщина і громадсько-просвітницька діяльність В.В. Рюміна (1874 – 1937 рр.). В.В. Рюмін – теоретик і практик професійної освіти, автор підручників і посібників з фізики, хімії, публіцист, головний редактор журналів «Фізик-аматор», «Електрика та життя», просвітитель, популяризатор наукових, природничих та технічних знань, громадський діяч. Педагогічні ідеї вченого щодо реформування професійно-технічної освіти в Україні мають вагомe значення для розвитку сучасної національної освіти та педагогічної думки. Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність В.В. Рюміна ще не були предметом окремого історико-педагогічного дослідження. Персоналія В.В. Рюміна, окремі напрями його діяльності лише частково були розглянуті в прижиттєвих відгуках і статтях його сучасників щодо ідей реформування технічної школи та у зв'язку з популяризацією науково-винахідницьких ідей К. Цюлковського. Систематизацію автентичних матеріалів про життя та діяльність В.В. Рюміна здійснила його дружина – Т. Рюміна, яка на початку 60-х років XX століття передала їх до фондів Державного архіву Миколаївської області, Миколаївського краєзнавчого музею та музею-садиби К. Цюлковського у місті Калуга. Колектив авторів (О. Наріжний, І. Павлік, П. Тригуб) у книзі «Найстаріший на Україні» розкрили діяльність В.В. Рюміна на посаді викладача природничих дисциплін залізничного училища.

Авторським колективом миколаївських науковців і працівників освіти (В. Будаєв, О. Дмитренко, Я. Журецький, В. Кривенець, О. Наріжний, А. Олійник, І. Павлік, Г. Романовський, А. Ситченко, Л. Старовойт, П. Тригуб) у книзі «Освіта на Миколаївщині у XIX – XX столітті» розкрито значення В.В. Рюміна як визначної постаті Миколаївщини в галузі освіти. В іншій праці краєзнавчого характеру «Миколаївський суднобудівний, доля видатних випускників і вчених Миколаївського суднобудівного інституту» автори – Б. Бугаєнко і А. Галь –

звернули увагу на педагогічну діяльність В.В. Рюміна як одного з перших викладачів цього навчального закладу освіти, який започаткував напрям підготовки майбутніх інженерів кораблебудування. Коротку і вичерпну характеристику життя, педагогічної і просвітницької діяльності В.В. Рюміна подано в словнику персоналій «Миколаївці. Енциклопедичний словник», що виданий миколаївським меценатом В. Карнаухом.

Історіографічний огляд проблеми засвідчує, що попри зазначені праці недостатньо вивченими залишаються життєвий шлях, науково-педагогічна спадщина В.В. Рюміна, які до цього часу ще не стали предметом окремого цілісного історико-педагогічного дослідження.

У зв'язку з цим, очевидними є суперечності між:

- об'єктивною потребою суспільства у підготовці фахівців нових професій в економіці і неможливістю задовольнити ці потреби в умовах традиційної системи їхньої підготовки в середніх технічних навчальних закладах;

- вимогами, що ставляться до підготовки майбутніх фахівців робітничих професій та наявною системою їхньої підготовки у середніх технічних навчальних закладах;

- необхідністю розроблення ефективних технологій формування професійної компетентності майбутніх фахівців робітничих професій та превалюванням у системі професійної освіти традиційних технологій їхньої підготовки.

Отже, актуальність теми дослідження, історико-педагогічна значущість постаті В.В. Рюміна, недостатня розробленість проблеми та необхідність подолання вищезначених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність В. В. Рюміна в кінці XIX – на початку XX століття».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до напрямку наукових досліджень Національної академії педагогічних наук України «Українська педагогіка в персоналіях» (реєстраційний номер №0113U004766). Тему дисертації дослідження затверджено Вченою радою Південнослов'янського інституту Київського слав'яністичного університету (протокол № 3/10-10 від 12.10.2010 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології при НАПН України (протокол № 8 від 30.11.2010 р.).

Мета дослідження: проаналізувати, систематизувати й теоретично узагальнити педагогічну спадщину та громадсько-просвітницьку діяльність В.В. Рюміна (кінець XIX – початок XX століття); розкрити сутність його педагогічних ідей та науково обґрунтувати можливість творчого використання в сучасній педагогічній науці та практиці.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

1. Виявити провідні чинники, що вплинули на становлення світогляду В.В. Рюміна як особистості, громадянина, педагога, просвітителя та громадського діяча кінця XIX – початку XX століття.

2. На основі аналізу змісту педагогічних ідей і наукових поглядів В.В. Рюміна визначити періоди та етапи їх становлення та розвитку.

3. Узагальнити й визначити пріоритетні напрями громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна.

4. Науково обґрунтувати можливості творчого використання педагогічних ідей В.В. Рюміна в умовах реформування сучасної професійної освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність В.В. Рюміна.

Предмет дослідження – зміст та спрямованість педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна в кінці XIX – на початку XX століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1885 по 1937 рік. Нижня межа дослідження з 1885 року по 1917 рік зумовлена формуванням світогляду В.В. Рюміна та його педагогічною діяльністю. Верхня межа дослідження з 1917 року по 1937 рік зумовлена просвітницькою діяльністю персоналії. Територіальні межі дослідження обмежені Миколаївською областю, в якій відбулося становлення В.В. Рюміна як педагога, громадського діяча та просвітника.

На різних етапах дослідження застосовувалися такі **методи**: *бібліографічно-пошуковий, структурно-хронологічний, персоналістично-біографічний*, спрямовані на пошук і впорядкування розрізненої в часі інформації та фактологічного матеріалу із життя та діяльності В.В. Рюміна; *класифікація, систематизація, теоретичний аналіз* науково-педагогічної спадщини, архівних джерел, історико-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми сприяли виокремленню напрямів реформаторських ідей В.В. Рюміна, визначенню їх змісту; *порівняльно-зіставний* забезпечив порівняння педагогічних ідей В.В. Рюміна з ідеями його сучасників; *логіко-системний аналіз* творчої спадщини педагога в поєднанні з *синтезом* дали можливість узагальнити матеріали дослідження та сформулювати висновки; *аксіологічний метод* був застосований для оцінки діяльності й творчого доробку видатного педагога, науковця, просвітителя та громадського діяча.

Джерельну базу дослідження складають книги, науково-педагогічні праці В.В. Рюміна, його навчальні посібники, наукові та публіцистичні статті, рецензії, матеріали публіцистичних видань.

Важливу групу джерел становили: документи Державного архіву Миколаївської області (Ф.2859 Рюмін В.В., інженер-технолог, педагог, пропагандист ідей К. Цюлковського); матеріали фонду Миколаївського краєзнавчого музею; періодика досліджуваного періоду, зокрема «Местная хроника. Южанин» (1901), «Техническое и коммерческое образование» (1908 – 1909), «Электричество и жизнь» (1912), «Бюллетень научно-технического отдела при Укрсовнархозе» (1921), «Вестник знания» (1926), «Шлях індустріалізації» (1932); «Ленінське плем'я» (1986), «Южная правда» (1992), «Радянське Прибужжя» (1999), «Общественные науки и современность» (2002), «Вісник аграрної науки Причорномор'я» (2011).

Окрему групу джерел становили: довідково-бібліографічна література, сучасна педагогічна періодика, дисертаційні й монографічні дослідження з теорії та

історії педагогіки, в яких проаналізовано особливості розвитку і становлення національної системи освіти і педагогічної думки в Україні в кінці XIX на початку XX століття.

У процесі дослідження використовувалися фонди Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Миколаївської обласної універсальної бібліотеки ім. О. Гмирява, інформація з Internet-ресурсів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* на основі документальних джерел і наукової літератури *здійснено* цілісний аналіз науково-педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна в контексті історичних і освітніх подій кінця XIX – початку XX століття; *з'ясовано* провідні чинники, що вплинули на розвиток особистості діяча (родинне виховання, гімназійна та університетська освіта, досвід викладацької роботи, суспільно-економічні та культурно-освітні передумови, спілкування з відомими українськими діячами освіти, науки, культури); *установлено й обґрунтовано* періоди життєдіяльності В.В. Рюміна: перший — формування світогляду; другий – науково-педагогічна діяльність, третій – просвітницька діяльність; проаналізовано його внесок у розвиток педагогічної думки України; *виокремлено* педагогічні ідеї В.В. Рюміна, зокрема щодо: впровадження в навчальний процес принципів гуманістичної педагогіки; уніфікації та стандартизації змісту загальної середньої освіти в усіх середніх технічних училищах; підвищення якості загальної освіти для отримання спеціальної освіти; збільшення в навчальному плані годин на вивчення російської мови та історії; взаємозв'язку у вивченні загальноосвітніх та спеціальних дисциплін; забезпечення безперервності і наступності в навчальних планах; використання наочних методів у навчанні; поєднання теорії з практикою; об'єднання початкової загальної освіти з професійною підготовкою;

- *схарактеризовано й узагальнено* теоретико-методичні підходи В.В. Рюміна до організації навчально-виховного процесу в середніх технічних училищах; *доповнено* інформацію про життєвий шлях та професійну діяльність В.В. Рюміна; *уточнено* біографічні відомості про науковця; *подальшого розвитку набули*: засади дослідження педагогічної персоналії в сучасній історії педагогіки; актуалізація педагогічних ідей В.В. Рюміна як представника науково-педагогічної думки кінця XIX – початку XX століття; розвиток теоретико-методичних аспектів середньої професійної освіти у зазначений історичний період; *до наукового обігу введено* невідомі та маловідомі матеріали архівів, пов'язані з педагогічною та громадсько-просвітницькою діяльністю В.В. Рюміна (Державний архів Миколаївської області – матеріали про вплив родини на формування світогляду В.В. Рюміна; матеріали епістолярію – листування з К. Цюлковським).

Практичне значення здобутих результатів полягає в тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні положення й висновки, фактичний історико-педагогічний матеріал можна використовувати для розв'язання

науковцями, педагогами та студентами теоретичних і практичних завдань: написання наукових праць з історії педагогіки, підручників, науково-методичних і навчальних посібників з історії педагогіки України, курсових, дипломних і магістерських робіт з теорії та історії педагогіки; використання викладачами під час підготовки лекційних і семінарських занять з історії педагогіки, історії педагогічної думки Миколаївщини кінця XIX – початку XX століття. Зміст і висновки є обґрунтованою і цілісною системою ідей з удосконалення підготовки педагогічних кадрів для професійно-технічних навчальних закладів, що допоможуть у розробці курсів педагогіки, історії педагогіки, педагогічних технологій, методики викладання конкретних дисциплін; розробці спецкурсів, спецсеминарів з педагогічних та фахових дисциплін; у діяльності теоретико-методологічних та методичних семінарів, самоосвіти педагогів.

Результати дослідження впроваджувались у навчально – виховний процес Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (акт про впровадження № 729/16-07 від 17.05. 2016 р.); Хмельницької гуманітарно – педагогічної академії (довідка про впровадження № 323 від 16.05. 2016 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження №104-н від 17. 05. 2016 р.), Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) (довідка про впровадження від 10. 05. 2016 р.)

Достовірність отриманих результатів дослідження забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень; використанням комплексу взаємозумовлених методів адекватних об'єкту, предмету, меті і завданням дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на: Всеукраїнських з міжнародною участю («Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи» (Миколаїв, 2011), «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Дніпропетровськ, 2011), «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Одеса, 2011), Всеукраїнській («Сучасна педагогіка та психологія від теорії до практики» (Запоріжжя, 2016) науково – практичних конференціях.

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 14 публікаціях: усі одноосібні, з них 6 – у наукових фахових виданнях; 1 - в інших виданнях; 4 у збірниках матеріалів конференцій та тез доповідей; 2 - зарубіжних виданнях; 1 – навчально – методичний посібник.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 247 найменувань, та 4 додатків. Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, із них 180 сторінок основного тексту. Робота містить 5 таблиць, що займають 1 сторінку основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми та аргументовано її хронологічні межі; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет,

розкрито методи дослідження; схарактеризовано джерельну базу, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; подано дані про апробацію, впровадження результатів дисертаційного дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – «Теоретичні основи дослідження педагогічної спадщини та громадсько-просвітницької діяльності Володимира Володимировича Рюміна (кінець XIX – початок XX століття)» – здійснено історіографічний аналіз дослідження педагогічної спадщини В.В. Рюміна та джерельну базу дослідження, з'ясовано провідні чинники його становлення як педагога, науковця та громадського діяча.

З метою історіографічного аналізу проблеми дослідження було здійснено диференціацію джерел за змістом: автентичні (особистий щоденник, автобіографія В.В. Рюміна, епістолярна спадщина); *наукові дослідження* (монографії, наукові статті, матеріали наукових конференцій, дисертації), *популяризаторські праці* (публіцистика, науково-популярні видання), *навчальні* (підручники, посібники), *довідкова література* (енциклопедії, путівники), *хрестоматійні видання* (збірки документів, художні твори тощо). Історіографічні джерела, в яких розкривається життя та діяльність В.В. Рюміна, склали відповідну хронологію:

– 40–50-ті роки XX століття – збереження, аналіз та систематизація матеріалів особистого архіву В.В. Рюміна його дружиною Т. Рюміною-Волковою, яка узагальнила біографію його життя та творчості, тим самим сформувавши підґрунтя для подальших теоретичних досліджень;

– 60–70-ті роки XX століття – висвітлення в засобах масової інформації життя та окремих аспектів науково-педагогічної спадщини В.В. Рюміна як популяризатора винахідницьких ідей К. Цюлковського.

У матеріалах, присвячених творчій спадщині В.В. Рюміна, наводяться фрагменти його педагогічної діяльності. Передусім автори відзначають його як здібного укладача навчальної літератури для середніх технічних училищ, розкривають його талант популяризатора науково-технічних досягнень першої чверті XX століття.

– 80–90-ті роки XX століття – початок XXI століття – період досліджень окремих напрямів діяльності В.В. Рюміна, пов'язаних із відзначенням громадськістю його ювілейних дат.

Отже, загальний історіографічний аналіз архівних, історико-педагогічних досліджень свідчить, що у сучасній історико-педагогічній літературі відсутні наукові дослідження, які б цілісно аналізували педагогічні погляди, наукові ідеї та громадсько-просвітницьку діяльність В.В. Рюміна. На основі аналізу архівних джерел з'ясовано становлення В.В. Рюміна як особистості, формування його науково-педагогічного світогляду, яке відбувалось у кінці XIX – на початку XX ст. під впливом провідних чинників: спадковості, природних задатків і здібностей, обдарованості; родинного виховання в умовах православних сімейних традицій; отримання високого рівня початкової освіти в сім'ї; трудової, громадсько-

просвітницької та літературної діяльності родини Рюмініх та освітнього й соціального середовища навчальних закладів, де він навчався; спілкування з відомими діячами науки, культури, освіти; соціально-економічних, соціальних та культурно-освітніх змін у суспільстві; реформування технічної освіти і наукових відкриттів у галузі природничих наук.

У другому розділі – «Педагогічна спадщина В.В. Рюміна» – розкрито філософські погляди В.В. Рюміна в його науковому світогляді, напрями педагогічної підготовки викладачів-інженерів для технічних закладів освіти, зміст педагогічних ідей щодо реформування технічної освіти на початку ХХ століття.

На становлення наукових поглядів В.В. Рюміна як мислителя другої половини ХІХ – початку ХХ століття вплинули, як було зазначено, суспільно-економічні (технічний прогрес) та культурно-освітні чинники (наукова думка). В.В. Рюмін як викладач і просвітник природничих знань, розуміючи свою відповідальність перед суспільством, брав участь в обговоренні основних наукових досягнень кінця ХІХ століття: закону збереження та перетворення енергії; клітинної теорії; вчення Ч. Дарвіна про походження та розвиток видів; відкриття Д. Менделєєвим періодичної системи елементів.

Як свідчать архівні джерела, В.В. Рюмін завжди віддавав перевагу в діяльності дослідника накопиченню реальних фактів і дослідженню матеріалу з подальшою його систематизацією. Науковець у такий спосіб досягав простої констатації фактів, які неможливо було замінити спекулятивними роздумами про причини, й могли мати недостовірні дані як релігійного, так і філософського змісту. На думку В.В. Рюміна, спостереження – це єдиний спосіб одержання знання, та, оскільки досвіду людини не може бути меж, то не може бути й абсолютного знання.

В.В. Рюмін підтримував у позитивізмі основну мету природознавства, сутність якої було відкриття природних законів світу та їх зведення до мінімуму, мотивуючи це тим, що в усіх науках відбувається оперування одним методом. Основою прикладних наук він уважав фізико-математичні знання, оскільки сучасна техніка, на його думку, була лише додатком для встановлення істин, відкритих цими науками, а закони фізики вчений називав «чистими науками». В.В. Рюміну належить наукова робота «Історія технічної культури», в якій він висловив думку, що чиста наука дає один основний закон, з якого розвиваються прикладні знання, що лежать в основі цілої галузі техніки. Аналізуючи розвиток наукових ідей з позиції методології позитивістів, В.В. Рюмін звернув увагу на важливу роль емпіричного підходу в діяльності представників світової наукової думки, що призупинило розгляд на деякий час геніальних гіпотез молодих, але невизнаних науковців. Отже, вважаємо, що В.В. Рюмін пояснив природу виникнення енергії рухом матерії. Зазначимо, що науковець сприйняв атомістичне вчення К. Цюлковського, яке базувалося на тезі: «духи-атоми», з яких складається Всесвіт. У науковій практиці В.В. Рюміна важливе місце посів напрям «філософія техніки», який зародився в середині ХІХ століття в Західній Європі як результат промислового перевороту і переосмислення взаємного впливу людини і техніки. Філософія техніки виступала

складовою позитивізму. Розвиток філософії техніки був пов'язаний з іменами інженерів і техніків, які жили та працювали в кінці XIX – на початку XX століття. Особливу увагу впродовж своєї наукової та викладацької діяльності В.В. Рюмін приділяв висвітленню досягнень науки в електриці. Зацікавленість В.В. Рюміна електрикою та її застосуванням у практичній діяльності було пов'язано з тим, що в кінці XIX – на початку XX століття відбулись важливі відкриття в електриці і майже одночасно з ними спостерігався стрімкий розвиток у застосуванні електротехнічних пристроїв у господарській діяльності. Електрика та її застосування стало однією з провідних тем наукових інтересів В.В. Рюміна. Застосування наукового підходу до викладання електрики як явища в курсі фізики й електротехнічних дисциплін розкрито у написаних науковцем навчальних посібниках з електрики для технічних закладів освіти «Наука про магнетизм та електрику» (три видання), «Досліди з проходження струму через гази малої пружності». Навчальні посібники за авторством В.В. Рюміна сприяли якісному засвоєнню учнями знань з основ фізичних законів електрики та їх підтвердженню дослідним шляхом.

Наступним напрямом наукових пошуків В.В. Рюміна було дослідження винахідництва в історії техніки. Учений дослідив, що початок XX століття характеризувався зміною окремих винахідників на постійні науково-технічні дослідження, які проводилися фахівцями теоретичних знань з фізики, хімії, математики та інженерів-практиків на базі лабораторій, оснащених найсучаснішим обладнанням. Провівши аналіз винахідництва як складової суспільного прогресу, В.В. Рюмін дійшов висновку, що перехідною ланкою до лабораторного способу дослідження винаходів стали видатні талановиті науковці та підприємці. До таких особистостей, як уважав учений, належали Рудольф Дизель (німецький інженер, винахідник, створив двигун внутрішнього згорання) і Джеймс Уатт (винахідник парової машини), які здійснили не лише винаходи, але і їх використання в господарській діяльності.

В.В. Рюмін досить активно виявляв інтерес до з'ясування причин стрімкого підйому промисловості в 20-ті роки в США і дійшов висновку, що наукові відкриття в цій країні відповідали наявним потребам промисловості.

Отже, філософською концепцією наукових поглядів В.В. Рюміна був позитивізм, який єдиним джерелом істинного знання проголошував емпіричний досвід, заперечуючи пізнавальну цінність філософських знань і теоретичного мислення.

У результаті дослідження та узагальнення педагогічних ідей В.В. Рюміна встановлено такий їх зміст:

- потреба в уніфікації та стандартизації змісту загальної середньої освіти в усіх середніх технічних училищах, що забезпечувало б як право, так і можливість переходу учнів до інших навчальних закладів;

- необхідність збільшення в навчальному плані годин на вивчення російської мови та історії, оскільки їх недостатність негативно позначається на загальному розвитку учнів. Порівнюючи рівень підготовки випускників

середнього технічного училища з випускниками гімназії, В.В. Рюмін констатував, що в учнів першого навчального закладу цей рівень є значно нижчим: у них спостерігається відсутність цілісності знань, логічного мислення, невміння висловлювати власну думку;

– підтримка педагогічних ідей освітян початку ХХ століття щодо збільшення годин у навчальних планах середніх технічних училищ для вивчення загальноосвітніх предметів, оскільки отримати фахову освіту цілком можливо у вищих навчальних закладах;

– важливість взаємозв'язку у вивченні загальноосвітніх та спеціальних дисциплін. На переконання вченого, без ґрунтовного засвоєння навчальної програми загальноосвітніх дисциплін практично неможливе успішне засвоєння спеціальних дисциплін;

– недоцільність вивчення в середніх технічних училищах гімнастики, співів та музики;

– відсутність потреби введення до навчального плану загальноосвітніх предметів у нижчих технічних училищах, оскільки більшість їх випускників одразу розпочинали трудову діяльність за фахом і лише деякі з них визначалися з подальшою технічною освітою, про що свідчать дослідження вступу випускників середніх технічних училищ до вищих навчальних закладів за результатами екзаменів з математики, фізики та російської мови;

– невідповідність у змісті навчальних програм з математики та фізики в середніх технічних училищах із програмами гімназій та реальних училищ;

– недоцільність існування реальних училищ, а відтак – необхідність їх реорганізації найближчим часом на середні технічні училища у зв'язку з невідповідністю змісту підготовки випускників реальних училищ запитам промисловості та економіки країни;

– недостатність рівня професійної освіти учнів через відсутність педагогічної підготовки у викладачів-інженерів на початку ХХ століття в країні, тому перевага на зарахування у вищі навчальні заклади за конкурсом атестатів надавалася випускникам гімназій та реальних училищ;

– доцільність запровадження дворічного навчання на педагогічних курсах у семінаріях на зразок підготовки викладачів-інженерів у Німеччині.

У **третьому розділі – «Громадсько-просвітницька діяльність В. В. Рюміна»** – висвітлено провідні напрями діяльності В.В. Рюміна як просвітителя і популяризатора природничих і технічних знань; науково обґрунтовано можливості використання його педагогічних ідей у контексті реформування сучасної професійної освіти.

На основі аналізу архівних документів встановлено, що громадська діяльність В.В. Рюміна як просвітителя розкривається через суспільні відносини кінця ХІХ – початку ХХ століття, вагомими чинниками яких стали економічні зміни в країні, народження нових капіталістичних відносин, розвиток промисловості, зміни в соціальному складі населення: збільшення кількості міського населення з

переважною більшістю робітників та підприємців. Водночас політична влада залишалася в руках поміщиків, які, як представники панівного класу, втрачали економічний та соціальний вплив у суспільстві, а реформи, які проводилися під тиском суспільства, не мали очікуваних результатів.

З'ясовано, що впродовж 20-х–30-х років ХХ століття В.В. Рюміним було написано 35 науково-популярних книжок з фізики, хімії, електротехніки, більшість з яких витримали не одне перевидання. Основними напрямками його роботи стали: популяризація електротехнічних засобів у господарстві, написання додаткової літератури для учнів шкіл з фізики та хімії, розкриття в доступній та популярній формі досягнень індустріалізації в СРСР, історії розвитку техніки в світових масштабах, видання серії оповідань про залізничний, повітряний та водний транспорт, розвиток засобів зв'язку та інше. Тематика науково-популярних робіт В.В. Рюміна була різносторонньою: популяризаторські інтереси і факти, що складала дослідження фізичних та хімічних явищ, які були отримані на основі спостережень та експериментів, відкриття, закони, гіпотези, винаходи інженерів, які сприяли впровадженню досягнень науки та техніки у виробництво, стрімкому розвитку національних господарств.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що у 20-ті роки минулого століття науково-популярна література в умовах НЕПу друкувалася в державних, профспілкових та кооперативно-приватних видавництвах, зокрема роботи В.В. Рюміна - у видавництвах Петрограда (згодом – Ленінграда): «Время», «Академическое издательство», «Петроград», «Научное издательство», «Начатки знаний», «В мастерской природы», «Молодая гвардия» й у видавництві «Український робітник» у Харкові. Так, першою популярною книгою В.В. Рюміна була «Сучасна електротехніка» про електричну енергію та її застосування, яка була написана на замовлення державного видавництва на підтримку ленінського закликати провести електрифікацію в СРСР як основу майбутньої індустріалізації. У середині 20-х років найбільшою популярністю відзначалися роботи відомих популяризаторів на весь Радянський Союз: Я. Перельмана («Цікава математика», «Цікава механіка» і «Цікава фізика»), О. Ферсмана («Цікава мінералогія») і В.В. Рюміна («Цікава хімія» та «Цікава електротехніка»), які, на думку А. Черняка, визначали основний напрям популяризаторської роботи в СРСР, але остаточне задоволення попиту на науково-популярну книгу для дітей та підлітків не було вирішене, про що у Постанові ЦК ВКП(б) «Про заходи покращення юнацького та дитячого друку» (1928 р.) було вказано на необхідність написання науково - популярної та технічної літератури, яка дозволить молоді пізнати основні питання з природознавства і техніки. У 1925 році В.В. Рюмін написав книгу «Цікава хімія. Досліди та розваги в галузі хімії», яка свого часу перевидавалася п'ятнадцять разів, була перекладена німецькою, азербайджанською, грузинською, туркменською та іншими мовами народів Радянського Союзу. Вимогою видавництва до автора було забезпечення розважального змісту книжки і лише побіжно – для навчання.

Науково-популярне видання «Цікава хімія» висвітлювало відомості теоретичного та експериментального дослідження, які стали в подальшому результатом популяризації основ досягнень хімії серед широких мас читачів у доступній для них формі. В.В. Рюмін написав книгу для проведення експериментів в аматорських хімічних гуртках під керівництвом викладачів або товаришів, які мають певний рівень знань з хімії. До позитивної характеристики цієї книги належить адаптація В.В. Рюмінім викладеного наукового матеріалу для розуміння масового читача: навмисне автор не використовував у роботі хімічні формули, що надавало можливість малоосвіченому читачеві розумітися на тексті книги. Окрім хімічних простих дослідів популярного напрямку, у 1926 році В.В. Рюмін написав і видав науково-популярну книжку «Цікава електротехніка», яка витримала три перевидання у 1926, 1927 і 1929 роках. У передмові до першого видання педагог ставив за мету пробудити інтерес у читача до вивчення електрики засобом пошуку в повсякденних речах, пов'язаних із використанням електрики, нового, незвичайного. Продовженням теми «Цікавої електротехніки» стала «Цікава електротехніка вдома», яку В.В. Рюмін написав у 1927 році, метою якої було бажання педагога задовольнити попит молоді та зробити досліди з електротехніки для аматора більш різносторонніми. Книжка витримала чотири видання: перше у 1927 році – 5 150 примірників, друге видання у 1928 році – 4 150 примірників, третє видання у 1929 році – 6 000 примірників, а в 1931 році книгу було видано українською мовою під назвою «Саморобні прилади в електротехніці» – в кількості 10 000 примірників. У 1926 році Володимир Володимирович написав популярну книжку «Для юних хіміків. Заняття на дозвіллі» для практичних дослідів, які можуть виконувати учні молодшого шкільного віку. Робота витримала два видання, перше у 1926 році, видавництво «Початки знань» (Ленінград), друге у 1932 році, видавництво «Молодий більшовик» (Харків). Мету написання книжки для молодших школярів В.В. Рюмін пояснив бажанням пробудити у юних хіміків інтерес до вивчення природничих дисциплін, особливо хімії. Найпростіші досліди з хімії були підібрані, виходячи з їхньої ефектності, що, на думку автора, пробудить бажання в малечі, коли вона стане старшою, до систематичного ознайомлення з хімією загальна доступність знань було основним принципом популярної літератури В.В. Рюміна.

Наступним етапом у популяризаторській роботі В.В. Рюміна було висвітлення світових досягнень науки та техніки в СРСР. До цих книжок належали такі видання, як: «Цікава техніка наших днів» (1930 р.), накладом 30 000 примірників, «Вивчаємо техніку. Сухопутний транспорт та його історія» (1930 р.), накладом 10 000 примірників; «Водний транспорт у минулому та сьогодні» (1930 р.), накладом 5 000 примірників; «Техніка навколо нас» (1930 р.), накладом 5 000 примірників. Отже, у результаті проведеного дослідження з питання громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна встановлено, що написані ним підручники, довідники, нариси з історії науки і техніки видавались і перевидувались щорічно. За період з 1901 р. по 1937 р. було видано понад 60 науково-популярних книг (загальним накладом 550 тис. примірників) і брошур російською, українською,

білоруською та іншими мовами. В.В. Рюмін був автором понад ста книг і понад тисячі статей, які друкувались у Миколаєві, Києві, Харкові, Москві, Петербурзі, Казані, Мінську, Тбілісі, Ашгабаті, а також у Болгарії. Успіх і визнання його наукових праць були зумовлені насамперед ерудицією автора, високим рівнем знань питань науки та техніки, великим бажанням передати свої знання людям, умінням говорити з широкими колами читачів про складні явища техніки популярною та захоплюючою мовою.

Вивчивши сучасні вимоги промисловців до якості підготовки фахівців робочих професій у сучасних середніх технічних навчальних закладах України, було здійснено аналіз педагогічних ідей В.В. Рюміна та практично впроваджених прогресивних нововведень у середніх технічних навчальних закладах, які працювали в кінці XIX – на початку XX століття в Херсонській губернії, зокрема, у Миколаєві.

Основними напрямками для порівняльного аналізу обрано такі:

- дотримання принципів гуманістичного освітнього процесу;
- демократизація діяльності середніх технічних навчальних закладів (право на самостійний вибір змісту навчальних програм);
- впровадження принципу безперервності та наступності у змісті між середньою технічною та вищою освітою;
- зміст середньої професійної освіти відповідно до навчальних планів і програм;
- працевлаштування випускників середніх технічних навчальних закладів;
- впровадження гендерного підходу до змісту середньої технічної освіти;
- забезпечення навчально-виховного процесу наочністю, додатковими посібниками та технічними засобами навчання.

Проводячи паралелі між питаннями, які вирішували В.В. Рюмін і педагоги професійно-технічної освіти початку XX століття і педагогічними реаліями нашого часу, дійшли висновку, що при застосуванні критичного аналізу у вирішенні проблеми співвідношення загальної та спеціальної освіти доцільно використовувати педагогічний доробок В.В. Рюміна в розробці навчальних планів та програм для середньої технічної освіти в Україні. Відомий сучасний науковець у галузі професійної педагогіки професор С. Батишев був переконаний, що одним з пріоритетних напрямів удосконалення навчання в технічних закладах освіти є саме вирішення питання співвідношення змісту загальної та спеціальної освіти. Завдяки взаємозв'язку між вивченням предметів спеціального циклу та загальноосвітніх предметів, створюються сприятливі педагогічні умови для міжпредметних зв'язків, взаємного багачення і взаємозв'язку загальноосвітніх предметів зі спеціальними.

В.В. Рюмін великого значення надавав створенню педагогічних умов для підвищення якості навчання та розвитку учнів середніх технічних шкіл шляхом використання під час занять наочності, додаткових посібників, технічних засобів та проведення дослідів. Розкриваючи дидактичні можливості кінематографу як джерела отримання знань та формування вмій учнів на заняттях, В.В. Рюмін визначив мету його застосування як засобу, який «буде вносити багато життя у

викладання як загальноосвітніх, так і спеціальних предметів». На початку ХХ століття педагог розглядав застосування кінематографу в навчальному процесі як вагомий чинник, що не лише пробудить інтерес учнів до вивчення навчального матеріалу, а й посилить його запам'ятовування. Порівнюючи функції кінематографу в навчальному процесі на початку ХХ століття, зазначимо, що в наш час, крім традиційного застосування в навчальному процесі як доповнення лекції викладача, маємо його широке застосування в самостійній роботі учнів.

Отже, у процесі аналізу педагогічної спадщини В.В. Рюміна та вивчення досвіду діяльності професійних навчальних закладів Херсонської губернії в кінці ХІХ – на початку ХХ століття вважаємо за можливе запровадження в сучасну українську професійну освіту їхніх реформаторських ідей.

Аналіз напрямів науково-педагогічної спадщини та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна дає вагомі підстави стверджувати, що він належить до когорти визначних українських педагогів, сподвижників розбудови освіти кінця ХІХ – початку ХХ століття. Результати дослідження є підставою для включення імені педагога В.В. Рюміна до хрестоматій та підручників з історії педагогіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний науковий аналіз змісту педагогічних поглядів та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна, обґрунтовано періоди та етапи їх становлення, актуалізовано можливість використання педагогічної спадщини вченого в умовах реформування професійної освіти в Україні.

1. На основі історико-педагогічного аналізу наукової літератури, нормативних документів, автентичних джерел було сплановано дослідження персоналії В.В. Рюміна за такими напрямками: історіографія та джерельна база дослідження; вивчення науково-педагогічної спадщини В.В. Рюміна, що складається із наукових робіт дослідника, навчальних посібників, підручників, нарисів, хрестоматій, брошур, статей у педагогічній періодиці; життєвий шлях науковця, становлення його гуманістичного світогляду як педагога, напрями громадсько-просвітницької діяльності; актуальність змісту педагогічних ідей щодо реформування професійно-технічної освіти. Систематизовано історіографію дослідження життя, науково-педагогічної спадщини та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна та визначено її три періоди: перший (1937–1959 рр.) – узагальненням дружиною Т. Рюміною – Волковою творчої спадщини В.В. Рюміна; другий (1959 –1979 рр.) – публікації в періодичній пресі, систематизація першоджерел в архівах; третій (1979 – до теперішнього часу) – дослідження громадської та просвітницької спадщини персоналії.

2. У дослідженні виявлено, що формування гуманістичного та наукового світогляду В.В. Рюміна та його становлення як особистості, громадянина, педагога, просвітника й активного громадського діяча проходило під впливом суспільно-

політичних, культурно-освітніх і соціально-економічних чинників кінця XIX – початку XX століття, які сприяли утвердженню в його світогляді усвідомлення необхідності просвіти населення країни та побудови якісної системи професійної освіти впродовж трудової діяльності. Вагомою складовою історико-педагогічного дослідження персоналії В.В. Рюміна була періодизація основних етапів його життя і діяльності, що відображали еволюцію його світогляду, громадської позиції та змісту науково-педагогічної діяльності, зокрема: період особистісного становлення персоналії та професійного самовизначення – (1874 – 1891 рр.); період професійного самовизначення – (1891 – 1899 рр.); період активної науково-педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності – (1899 – 1917 рр.); період вимушеного відходу від викладацької роботи – (1917 – 1920 рр.); період популяризації наукової літератури природничого та технічного напрямку – (1920 – 1937 рр.).

3. З'ясовано, що концептуальною основою розуміння явищ природи і суспільства в наукових поглядах В.В. Рюміна був позитивізм, згідно з яким В.В. Рюмін підтримував основне завдання природознавства, яке полягало у відкритті природних законів світу та їх зведення до мінімуму, мотивуючи це тим, що в усіх науках відбувається оперування одним методом. Учений вважав, що основою прикладних наук є фізико-математичні знання, істинні знання про світ завдяки конкретним наукам, очищених від гуманітарних інтерпретацій, які, на його думку, є безпідставними і неправдивими. Вважаємо, що В.В. Рюмін був першим, хто зрозумів і виокремив із наукових гіпотез раціональну ідею К. Цюлковського, що в подальшому визначила одну з фундаментальних винахідницьких ідей початку XX століття – політ людини у космічний простір.

4. Здійснено аналіз педагогічної спадщини В.В. Рюміна та доведено, що йому належить вагомий внесок у формування змісту професійно-технічної освіти, у розвиток методичних аспектів навчання та виховання молоді, вдосконалення методики викладання природничих дисциплін (зокрема фізики і хімії) та власної методики експериментальних досліджень (лабораторний експеримент). Установлено, що в педагогічній діяльності В.В. Рюмін керувався принципами гуманістичної парадигми освіти початку XX століття. З'ясовано, що пріоритетною педагогічною ідеєю В.В. Рюміна було реформування професійно-технічної освіти, що відобразилося в основних напрямках: забезпечення безперервності та наступності між нижчою, середньою та вищою ланками в системі професійно-технічної освіти; визначення співвідношення між загальною та спеціальною освітою в професійно-технічній школі для якісної політехнічної підготовки фахівця; обґрунтування необхідності педагогічної підготовки викладачів-інженерів, визначення змісту та організаційних форм їхньої підготовки (відкриття педагогічних семінарій для викладачів-інженерів, дворічне навчання, система наставництва в підготовці викладачів-інженерів у середніх технічних училищах: однорічний теоретичний курс та тримісячний практичний курс на виробництві); визначення проблеми якості професійної підготовки в початковій школі для народу; визначення напрямів реформування змісту, методів та засобів навчального процесу в професійно-

технічних закладах освіти на початку ХХ століття.

5. Узагальнено і визначено, що пріоритетними напрямами громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна були:

- підвищення культурно-освітнього рівня дорослого населення – популяризація наукової літератури природничого та технічного напрямку: написання статей в газетах, журналах, на сторінках яких у доступній для читача формі роз'яснювалися питання досягнень науки та техніки на початку ХХ століття;

- редакторська та публіцистична діяльність – заснування власних журналів «Фізик-аматор» (1904 – 1908 рр.), «Електрика та життя» (1910 – 1917 рр.), у яких з огляду на необізнаність більшості населення з природничими науками дотримувався принцип «повної загальнодоступності викладення»;

- популяризація наукових винаходів К. Цюлковського – публікації статей у газетах і журналах;

- педагогічна просвіта викладачів технічної школи – надання методичних рекомендацій для проведення занять із фізики, хімії, електротехніки, практичних дослідів у педагогічних працях та у фахових журналах;

- активна участь в обговоренні питань щодо забезпечення професійної підготовки в народних школах на початку ХХ століття та висловлювання власної позиції щодо їх подальшого вирішення, зокрема: розвиток приватної ініціативи щодо відкриття народних шкіл з підготовки фахівців робітничих професій; поєднання в народних школах отримання дітьми робітників та селян початкової загальної освіти і професійної підготовки; ініціювання в суспільстві вирішення питання щодо отримання жінками початкової і професійної освіти в народних школах.

6. Обґрунтовано актуальність педагогічних ідей В.В. Рюміна у контексті їх творчого використання в умовах реформування сучасної професійної освіти в Україні щодо:

- впровадження принципів гуманістичної педагогіки та гуманітаризації змісту природничо-математичних дисциплін;

- впровадження гендерного підходу до навчально-виховного процесу в середніх професійних навчальних закладах, визначення мережі та напрямів професійної підготовки фахівців відповідно до потреби місцевого населення; забезпечення гарантованого права на працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів; вивчення окремих загальноосвітніх навчальних предметів англійською мовою; використання на заняттях та в позакласній діяльності навчальних посібників В.В. Рюміна з хімії, фізики.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів науково-педагогічної діяльності й педагогічної спадщини В.В. Рюміна. Подальшого вивчення потребує науково-організаційна діяльність педагога з популяризації наукових винаходів К. Цюлковського, а також актуальним і цікавим може бути порівняльне історико-педагогічне дослідження педагогічних гуманістичних ідей В.В. Рюміна та інших вітчизняних і зарубіжних педагогів кінця ХІХ – початку ХХ століття.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

Статті у фахових виданнях, затверджених МОН України:

1. Паскаленко В.В. Навчальна література в педагогічній спадщині В.В.Рюміна (кінець XIX – початок XX століття) / В.В. Паскаленко // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. Випуск № 32 (285). Черкаси: Черкаський національний університет імені Б.Хмельницького, 2013. С.104 - 108.

2. Паскаленко В.В. Розкриття проблеми безперервності та наступності в системі технічної освіти на початку XX століття в педагогічних працях В.В.Рюміна / В.В. Паскаленко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського: Збірник наукових праць. Випуск 1.41(93). Т.2. (серія "Педагогічні науки") Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. С.116 -121.

3. Паскаленко В.В. Розкриття проблеми співвідношення загальної та спеціальної освіти в середніх технічних училищах в країні на початку XX століття в педагогічних працях В.В.Рюміна / В.В. Паскаленко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / гол. редактор Г.П.Шевченко. Вип. 2(61). Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2014. С.140-152.

4. Паскаленко В.В. Проблема професійної підготовки в народних школах у кінці XIX – початку XX століття в педагогічних працях В.В.Рюміна / В.В. Паскаленко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Випуск №5(39). Суми ДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. С. 61-69.

5. Паскаленко В.В. Порівняльний аналіз педагогічних поглядів В.В.Рюміна та педагогів - новаторів на принципи гуманістичної педагогіки в II половині XIX – початку XX століття / В.В. Паскаленко // Гуманізація навчально – виховного процесу: Збірник наукових праць. / [за заг. ред. проф.В.І.Сипченка] Випуск LXXVIII. ч.ІІ. Слов'янськ: ДДПУ, 2014. С.193-201.

6. Паскаленко В.В. Навчальне приладдя та кінематограф як необхідні засоби навчання в середніх технічних училищах в педагогічних працях В.В.Рюміна (кінець XIX – початок XX століття) / В.В. Паскаленко // Науковий вісник Донбасу (електронне фахове видання). Збірник наукових праць. Випуск №4(24). Луганськ: Луганський національний педагогічний університет імені Т.Шевченко, 2013. URL <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN24/index.htm>

Статті в інших виданнях:

7. Паскаленко В.В. Громадсько – просвітницька діяльність Володимира Рюміна / В.В. Паскаленко // Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи: У томах.Т.3. Педагогічна думка, освіта, персоналії: теоретичний, історичний, компаративістський підходи: Зб. наук. пр. / За ред. М.Євтуха, Д.Герцюка, К.Шмида . Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. С.382-389.

Статті в зарубіжних виданнях:

8. Паскаленко В.В. Порівняльний аналіз педагогічних поглядів В.В.Рюміна та педагогів гуманістичного напрямку на проблеми авторитарної педагогіки в II половині XIX – початку XX століття / В.В. Паскаленко // Zbior raportow naukowych

Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowi – Praktycznej Konferencji 29.07.2013-31.07.2013 roku. Lublin/Czesc 3/1 S.50-56

9. Paskalenko V.V. Rymins life story and his enlightening activity/ V.V. Paskalenko// Austrian Journal of Humanities and Social Sciences: Scientific journal № 5-6. May – June Austria, Vienna, 2015. P. 80-83.

Тези, матеріали конференцій:

10. Паскаленко В.В. Педагогічна спадщина Володимира Володимировича Рюміна (кінець XIX – початку XX століття: матеріали VIII Всеукраїнської з міжнародною участю науково – практичної заочної конф. [«Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи»], (м. Миколаїв, 25 - 27 травня 2011 р.) /Всеукраїнське громадське об'єднання "Нова освіта"- Миколаїв: 2011. С.85 - 89.

11. Паскаленко В.В. Вплив родини на формування світогляду В.В.Рюміна як педагога та просвітника кінця XIX – початку XX століття: матеріали VII Всеукраїнської з міжнародною участю науково – практичної заочної конф. [«Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку»], (м. Одеса, 27 - 29 липня 2011р.) /Всеукраїнське громадське об'єднання "Нова освіта" - Одеса: 2011. С.116-120.

12. Паскаленко В.В. Формування світогляду В.В. Рюміна як педагога та просвітника під впливом навчання та виховання в Лодзинському середньому технічному училищі та Харківському технологічному інституті в кінці XIX – початку XX століття: матеріали X Ювілейної Всеукраїнської науково – практичної заочної конф., присвяченій 20 – річчю незалежності України [«Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації»], (м. Дніпропетровськ, 22 - 24 серпня 2011р.) / Всеукраїнське громадське об'єднання "Нова освіта" – м. Дніпропетровськ: 2011. С.84 - 89.

13. Паскаленко В.В. В.В.Рюмін як просвітитель і популяризатор природничих і технічних знань: матеріали Всеукраїнської науково – практичної конф. [«Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики», (м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. С.43 – 46.

Навчально - методичний посібник:

14. Паскаленко В.В. Науковий світогляд і педагогічні погляди В.Рюміна: навч. – метод. посіб., Миколаїв, 2015. 92 с.

АНОТАЦІЇ

Паскаленко В.В. Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність В. В. Рюміна в кінці XIX – на початку XX століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, МОН України. - Миколаїв, 2016.

У дисертаційному дослідженні здійснено цілісний аналіз науково-педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна XX століття, розкрито провідні чинники його формування як особистості, педагога, науковця, просвітника та громадського діяча, проаналізовано зміст його педагогічної

діяльності, виокремлено її провідні напрями, схарактеризовано видавничу та публіцистичну роботу науковця та його внесок у підготовку та видання шкільних підручників, розкрито маловідомі сторінки життя і діяльності педагога. У дослідженні доведено, що на початку ХХ століття В.В. Рюмін запропонував педагогічні ідеї щодо реформування змісту середньої професійної освіти. Узагальнено і визначено, що пріоритетними напрямками громадсько-просвітницької діяльності В.В. Рюміна були: підвищення культурно-освітнього рівня дорослого населення – популяризація наукової літератури природничого та технічного напрямку; редакторська та публіцистична діяльність – заснування власних журналів «Фізик-аматор» (1904 – 1908 рр.), «Електрика та життя» (1910 – 1917 рр.); популяризація наукових винаходів К.Цюлковського; педагогічна просвіта викладачів технічної школи; активна участь в обговоренні питань про забезпечення професійної підготовки в народних школах на початку ХХ століття та висловлювання власної позиції щодо їх подальшого вирішення, зокрема: розвиток приватної ініціативи про відкриття народних шкіл з підготовки фахівців робітничих професій; поєднання в народних школах отримання дітьми робітників та селян початкової загальної освіти і професійної підготовки; ініціювання в суспільстві вирішення питання про отримання жінками початкової і професійної освіти в народних школах.

Ключові слова: педагогічна спадщина, громадсько-просвітницька діяльність Володимира Володимировича Рюміна, середня професійна освіта, педагогічна освіта, видавнича та публіцистична робота, періоди, позитивізм.

Паскаленко В. В. Педагогическое наследие и общественно-просветительская деятельность В. В. Рюмина в конце XIX – начале XX века – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Николаевский национальный университет имени В.А.Сухомлинского, МОН Украины. - Николаев, 2016.

В диссертационном исследовании осуществлён целостный анализ научно-педагогической и общественно-просветительской деятельности В.В. Рюмина в ХХ веке, раскрыты ведущие факторы его формирования как личности, педагога, ученого, просветителя и общественного деятеля; проанализировано содержание его педагогической деятельности, выделены её ведущие направления, охарактеризованы издательская и публицистическая работа учёного и его вклад в подготовку и издание учебников, раскрыты малоизвестные страницы жизни и деятельности педагога. В исследовании доказано, что в начале ХХ века В.В. Рюмин предложил педагогические идеи по реформированию содержания среднего профессионального образования. Обобщено и определено, что приоритетными направлениями общественно-просветительской деятельности В.В. Рюмина были: повышение культурно-образовательного уровня взрослого населения – популяризация научной литературы естественного и технического направления; редакторская и публицистическая деятельность – основание собственных журналов «Физик-

любитель» (1904–1908 гг.), «Электричество и жизнь» (1910–1917 гг.); популяризация научных изобретений К. Циолковского; педагогическое просвещение преподавателей технической школы; активное участие в обсуждении вопросов обеспечения профессиональной подготовки в народных школах в начале XX века и высказывание собственной позиции по их дальнейшему решению, в частности: развитие частной инициативы по открытию народных школ по подготовке специалистов рабочих профессий, сочетание в народных школах получения детьми рабочих и крестьян начального общего образования и профессиональной подготовки; инициирование в обществе решения вопроса о получении женщинами начального и профессионального образования в народных школах.

Ключевые слова: педагогическое наследие, общественно-просветительская деятельность Владимира Владимировича Рюмина, среднее профессиональное образование, педагогическое образование, издательская и публицистическая работа, периоды, позитивизм.

Paskalenko V.V. Pedagogical heritage and social-public awareness activity of V.V. Ryumin in late XIX – early XX centuries). – The manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the speciality 13.00.01 - General Pedagogics and History of Pedagogics – Mykolayiv National University named after V.O.Sukhomlinskiy, MON Ukraine. - Mykolayiv, 2016.

The thesis research comprehensively analyses the scientific-pedagogical and social-public awareness activity of V.V.Ryumin in XX century and historiography which describes V.V. Ryumin`s life's journey, his scientific-pedagogical and social-public awareness activity, classifies it into three periods, each of them depicts the research work on V.V. Ryumin`s heritage; the performed research source basis are systematized V.V. Ryumin`s personal funds` original sources kept in Archive of Mykolayiv region, essays on V.V. Ryumin`s activity in the domain of imaginative literature, scientific conferences proceedings, reference-encyclopedic materials, jubilee volumes of educational institutions in which V.V. Ryumin used to give lessons.

It explores the leading factors of V.V. Ryumin`s formation as a person, teacher, scientist, educator and public character: family traditions, study in different educational institutions, teaching activity in technical schools, socio-economic, public, pedagogical-humanistic changes in the society. It analyses the content of his teaching activities, highlights its main principles: opposed the premature specialization in professional education institutions, supported the following ideas: increase the number of class hours to study general subjects in secondary technical schools, re-organization of non-classical secondary schools into secondary technical schools as the most suitable ones for the early XX century`s industry needs; teaching training of teachers-engineers in the secondary technical schools as the main link of the teaching situation, supported the humanistic training principles in the matter of upbringing, he believed that authoritarian methods of pedagogics came to the end of tether and needs to be replaced, he believed that using the interactive expositions would enable the student to learn the production processes in small, supported the idea to use cinema films when studying natural and technical subjects,

supported the idea of professionalization of public education, he believed that early XX century`s folk schools` students must learn the blue-collar occupations.

The thesis describes V.V. Ryumin`s publishing and publicistic work, his contribution into school-books preparation and publication, discovers the teacher`s his little-known life aspects and activity. It generalizes and determines V.V. Ryumin`s social-public awareness activity`s main directions: improvement of cultural-educational level of the adult – promotion of scientific literature of natural and technical field; editorial and publicistic activity – setting-up of own journals «Amateur Physicist» (1904-1908), «Electricity and Life» (1910-1917), promotion of scientific inventions of K. Tsiolkovskiy; pedagogical awareness of technical school teachers; active involvement in discussion of issues on provision of professional training in XX century`s folk schools and advancing his opinion on their further development, in particular: development of private initiative on establishment of folk schools on blue-collar occupations specialists training; combination of gaining of elementary general education and professional training by children of workers and peasants in that folk schools; originating in the public of solution of the issue of gaining by women of elementary and professional education in the folk schools. In the course of 20-30 years of XX century V.V. Ryumin together with such recognized popularizers as Ya.Perel`man, O. Fersman, S. Vavilov determined the main direction of popular-science literature in the Soviet Union. Amongst the best known popular-scientific work of V.Ryumin they consider «Interesting Chemistry.Experiments and Entertainment in the Field of Chemistry», which was reprinted of more than ten times.

When writing the popular-scientific works V.V. Ryumin adhered to the main principle –widespread afford ability of education. It has been established that within his popularization activity V.V. Ryumin has written approximately 60 works of total circulation of 500 000 copies which were published in all the languages of the former USSR. Nowadays some V.V. Ryumin`s works experience the second birth. Amongst the teachers of natural sciences still popular V.V. Ryumin`s study guides on conduction of experiments on Physics and Chemistry. V.V. Ryumin`s pedagogical ideas implementation directions are on reformation of modern professional education in Ukraine are defined: implementation of humanistic pedagogics principles and the content humanitarization in natural-mathematical disciplines; implementation of gender approach in education-bringing-up process in secondary professional education institutions; formation of specialists professional training directions network considering local economy requirements; provision of guaranteed right in employment of vocational schools` graduates; use of V.V. Ryumin`s study guides on Physics and Chemistry in classes and during out-of-class activity. The performed thesis research does not cover all V.V. Ryumin`s pedagogical heritage and pedagogical activity aspects. His scientific and organizational activity on popularization of K.Tsiolkovskiy`s inventions requires further study and comparative historico-pedagogical research of V.V. Ryumin`s pedagogical humanistic ideas and other domestic and foreign pedagogues of late XIX-early XX centuries can also be topical and interesting.

Keywords: pedagogical heritage, social-public awareness activity of Volodymyr Volodymyrovych Ryumin, secondary professional education, pedagogical education, publishing and publicistic work, periods, positivism.